

Historien om det svenska innebandyundret

Från amerikansk plashockey via svenska gymnastiksalor och sedan ut i världen. Innebandy har på krokiga vägar och på kort tid växt till en av Sveriges största idrotter och går på global export.

Jens Ljunggren
Professor i historia
Stockholms universitet

INNEBANDYNS HISTORIA bjuder på många intressanta drag. Få sporter någonsin expanderat så hastigt i Sverige och det hör inte heller till vanligheterna att Sverige står som exportör av nya sporter. Innebandyn i Sverige har genomgått en explosionsartad utveckling och det är inte fel att tala om ett svenskt innebandyunder.

I denna artikel ska jag diskutera hur det svenska innebandyundret kunde ske. Då det ännu inte finns mycket forskning om innebandyn är syftet med denna text inte att presentera färdiga forskningsresultat utan att generera hypoteser och ställa frågor. Innebandyns spridningshistoria belyser många viktiga generella fenomen. Det är en i hög grad intressant historia som borde skrivas.

En svensk sport?

I USA på 1960-talet lanserades floorhockey, som spelades med raka plastklubbor och plastpuckar. Plasttillverkare som ville experimentera och skapa nya marknader började dessutom producera den för innebandyn så typiskt ihåliga bollen och den bananformade klubban.

Enligt en ofta traderad berättelse ska en grupp svenska studenter på en semesterresa i Holland 1968 ha sett de böjda plastklubborna i ett skyltfönster, köpt med sig några hem och börjat spela, varpå sportens spreds vidare. Snart gav sig också

svenska tillverkare i kast med att utveckla egna produkter. Floorhockey-varianten med de raka klubborna slog aldrig igenom i Sverige, däremot innebandyvarianten med de böjda klubborna (1).

År 1979 startades landets första innebandyklubb: Sala IBK. Ett annat tidigt innebandycentrum var bruksorten Fagersta där man bland annat år 1981 arrangerade seriespel med 22 herr- och 16 damlag. När svenska cupen spelades för första gången 1982-83 vann lag från Fagersta både dam- och herrklassen (2). Ytterligare en viktig pionjärort var Mariestad. Dessa orter var alla tämligen små. En tes som förts fram är att innebandyn tidigt kunde få fäste på dessa ställen, eftersom det där saknades konkurrens från andra stora vintersporter som ishockey, handboll och bandy (3). År 1981 bildades Svenska Innebandyförbundet.

Välfärden och vurmen för Amerika

Varför uppstod innebandysporten i Sverige och varför blev den så expansiv just här? Orsakerna ligger på flera olika nivåer. En viktig organisationshistorisk förklaring till att sporten framgångsrikt kunde expandera var att Svenska Innebandyförbundet redan vid första försöket valdes in i Riksidrottsförbundet (RF) år 1985.

Efter RF-inträdet steg medlemsantalet raskt och efter det att Sverige både arrang-

1979 grundas Sala IBK, Sveriges första innebandyklubb.

1980 spelas det första riksmästerskapet för herrar i Västerås. JiTe från Skåne segrar.

1981 bildas Svenska Innebandyförbundet på Stadshotellet i Sala.

1982 finns 500 registrerade spelare och 35 föreningar. Den första SM-finalen för damer spelas i Västanfors. Segrare är Västanfors IF.

1984 finns det över 100 föreningar i landet.

En tidsresa med svensk innebandy

erat och vunnit den första VM-turneringen 1996 fortsatte kurvan att peka uppåt (4). Dock bör man vara försiktig med att tillskriva enskilda tävlingsevent alltför stort förklaringsvärde. Medlemstalet hade börjat stiga långt tidigare och var snarare en orsak till, än en konsekvens av, VM-succén. I början av 1980-talet hade innebandyn bara ett fåtal licensierade spelare. År 2012 hade antalet växt till cirka 118 000, vilket tillika gör Svenska Innebandyförbundet till det största Innebandyförbundet i världen och ett av de största förbunden inom RF. Om man räknar medlemmar blir sporten ännu större och innebandy är dessutom en omfattande motionssport (5).

”Innebandyns historia liknar på så sätt det man brukar kalla det svenska musikundret.”

Av stor betydelse för innebandyns uppkomst och expansion var landets välfärdsinstitutioner. Skolor, fritidsgårdar och kommunala sportanläggningar gjorde det möjligt för barn och ungdomar att bedriva spontanidrott inomhus. Dessa välfärdsinstitutioner emanerande ur en vilja att gestalta barns och ungdomars fritid. På 1940-talet gjordes fritiden till ett viktigt politikområde. I takt med att arbetstiden reducerades och semesterveckorna blev fler uppfattades det som viktigt att på ett fostra människor till goda fritidsutövare. Kommuner inrättade idrottsnämnder, vilka sedan omvandlades till fritidsnämnder. I dem hade ofta idrottens företrädare en framskjuten position. Nämnderna gav bidrag till idrottsverksamhet och byggde anläggningar. På 1970-talet hamnade särskilt ungdomsverksamheten i fokus (6).

Innebandyns historia liknar på så sätt det man brukar kalla ”det svenska musikundret”. I båda fall möjliggjorde statliga och kommunala välfärdsinstitutioner en kulturell världsexport.

Berättelsen om den svenska innebandy-uppfinningen har mycket som talar för sig. Ur ett sportspridningsperspektiv är det ett intressant fenomen att Sverige har varit avsändarcentrum för en sport med globalt genomslag. Den nationella förklaringsmodellen bör emellertid också modifieras något. En viktig pusselbit för att begripa innebandyns uppkomst är även den amerikanska kulturorienteringen i Sverige

Karolina Widar firar 2011 års VM-guld. Mycket talar för en svensk repris samtidigt som den här tidningen trycks, men den här gången utan Sveriges mesta landslagskvinna.
Foto: Frech Focus, Bildbyrå

1985 väljs Svenska Innebandyförbundet in i Riksidrottsförbundet.

1986 grundas Internationella Innebandyförbundet (IFF).

1990 är antalet föreningar fler än 1 000. Antalet licensierade spelare är över 25 000.

1996 lockar den första VM-finalen för herrar 15 106 åskådare till Globen.

2013 finns 120 000 registrerade spelare och 1 030 föreningar. Innebandy spelas i dag i fler än 50 länder.

Källa: www.innebandy.se

Den kallades för köttmuren och var ett effektivt sätt att freda det egna målet. År 1995 ändrades reglerna och muren förbjöds. Match på klassiska Jernvallen i Sandviken mellan Storviks IF och IBK Athena i början av 1990-talet. Notera att målvakten Jens Hansson spelar utan ansiktsmask.
Foto: Rolf Eglund

under efterkrigstiden. En mer nyanserad förklaring går därför ut på att innebandyn var ett transnationellt fenomen som genererades i kulturmötet mellan amerikansk populärsportkultur, svensk välfärdspolitik och ett vaket entreprenörskap inom plastindustrin på båda sidor om Atlanten.

Manssport utan manlighet

Flera faktorer spelar roll för hur sporter sprids och expanderar. En sådan är genus, det vill säga i vilken grad en sport förmår attrahera män respektive kvinnor. Vad har denna faktor betytt för innebandyns spridning och expansion?

Sporter som ishockey och fotboll har från början varit intimt förknippade med manlighetsideal och motståndet mot kvinnors deltagande har följaktligen varit omfattande. Innebandyn släpar inte på ett sådant arv och har därför haft goda möjligheter att bli gestaltad på ett jämlikare sätt. Följaktligen hör till innebandysporten en del jämlikhetsmarkörer, som till exempel att VM spelas vartannat år omväxlande som dam- och herrmästerskap, att den första SM-finalen 1982 var en damfinal samt att det på juniornivå spelas med mixade lag. I Svenska Innebandyförbundets informationsblad *Stor blandning lika behandling* kan man läsa om att svensk innebandy måste bli mer jämställd. Texten ger också en förklaring till varför detta måste ske: ”Men jämställdhet är inte bara en rättvisefråga utan

också en strategisk framtidsfråga. Jämställdhet är inte något ’nödvändigt ont’, det är en förutsättning för utveckling.” (7)

Ännu har inte innebandyn nått en 50/50-fördelning mellan kvinnor och män. I dag är cirka 25 procent kvinnor (räknar man medlemmar eller licensierade spelare ger det lite olika utslag). Idrottshistoriker har visat att idrotters organisering och sportifiering (det vill säga en verksamhets utveckling till organiserad tävlingsidrott) kan ha en negativ inverkan på kvinnors deltagande (8). Intressant är att innebandyns väg från spontanidrott till organiserad sport inte tycks ha lett till att den förmanligats, snarare tvärtom. År 1989 var antalet licensierade kvinnliga spelare 16 procent. Kurvan steg succesivt till år 2006 då man nådde 27 procent. Det totala antalet aktiva kvinnor har följt en liknande bana, men legat på en något högre nivå: år 2006 var siffran 31 procent. Från år 2010 till 2011 sjönk den dock raskt från 32 till 23 procent och hamnade på RF-snittet totalt. Andelen licensierade kvinnor har också sjunkit något de sista åren, men inte lika kraftigt (9).

Jämfört med fotbollen kan däremot innebandyn uppvisa bättre siffror. Exempelvis hade fotbollen 24 procent licensierade kvinnliga spelare år 2006 jämfört med innebandyns 27 procent. Jämfört med andra RF-förbund är dock innebandyn inte särskilt framstående när det gäller att locka kvinnor. Enligt RF:s statistik över ande-

len kvinnliga aktiva i förbunden år 2009 kommer innebandyn med sina 31 procent först på 30:e plats av totalt 67 förbund (10). Sålunda ligger sporten över snittet, men långt ifrån många andra. En större andel kvinnor har inte bara typiska kvinnosporter som konståkning (79 procent), ridsport (88 procent) och gymnastik (80 procent), utan även jämförbara lagsporter som basketboll (48 procent), handboll (45 procent) och volleyboll (57 procent) (11).

Då det gäller innebandyns expansionshistoria tycks sålunda dess jämställdhetsvärde ha ett visst men ändå relativt begränsat förklaringsvärde. Med avseende på sportens goda förutsättningar kan man tycka att siffrorna borde vara bättre. Nu framstår istället innebandyn som en manssport utan manlighet. Med manlighet menar jag då en av tradition framhävd manlighetsretorik kring sporten. Innebandyn tycks varken appellera till en distinkt manlighet eller vara en särskilt jämställd sport. Möjligtvis ligger innebandyns manlighetsskapande på en mer subtil nivå, vilket skulle vara värt att undersöka.

”Intressant är att innebandyns väg från spontanidrott till organiserad sport inte tycks ha lett till att den förmanligats, snarare tvärtom.”

Hur ska man då förklara innebandyns könsfördelning? Att jämföra med ridning, konståkning och gymnastik är inte rättvist. Det är knappast heller önskvärt att innebandyn ska bli en tjejsport. En relevant fråga är dock varför färre kvinnor spelar innebandy än en del andra jämförbara laginomhusporter. Mot bakgrund av detta och att det på senare år har skett en kvinnlig avtappning måste man fråga sig vad sporten ska göra för att fortsatt konsolideras och expandera i framtiden.

En vit medelklassport?

Viktigt för att förstå en sports genomslag, expansion och spridning är ofta dess sociala förankring. Tyvärr har det inte varit möjligt för mig att undersöka innebandyns sociala struktur. För att närmare undersöka detta

skulle man behöva granska inte bara vem som på olika nivåer utövar sporten, utan också i vilka sammanhang det sker samt vilka identiteter och värderingar verksamheten ger uttryck för. För att förstå hur idrottsgrenar skapar sociala identiteter är det viktigt vilka gemenskaper de möjliggör och vilka människor de för samman och inte för samman.

Innebandyn är och har varit vanlig på skolor, universitet och i yrken inom tjänstesektorn. Under 1900-talets slut och 2000-talets början har tjänstesektorn expanderat och de traditionella LO-yrkena gått tillbaka. I detta perspektiv skulle den nya medelklassens identitetsformering kunna vara en delförklaring till innebandysportens snabba expansion, men det är än så länge bara en hypotes. Det står klart att innebandyn är en vit sport som har haft svårt att nå invandrarbefolkningen, men i övrigt är bilden förmodligen inte riktig så enkel. Den sociala strukturen kan ha förändrats över tid, den kan se olika ut i olika åldersgrupper och i olika delar av landet. Den kan också se olika ut inom motions- och tävlingsinnebandy.

Innebandyns socialhistoria är en höginträsant fråga som återstår att undersöka. Vad har de sociala identiteterna betytt för innebandyn och vad har innebandyn betytt för hur sociala identiteter har skapats i Sverige under 1900-talets slut och 2000-talets början?

Spridningen i värden

Sverige var först i världen med att bilda ett nationellt innebandyförbund år 1981. Strax därefter kom Japan (1983), Schweiz och Finland (1985) samt senare under 1980-talet Danmark (1989) och strax därefter Norge (1991). Undan för undan har nya förbund tillkommit. Åren 1992-1998 bildades förbund i bland annat Ryssland, Tjeckien, Singapore, Storbritannien, Brasilien, Spanien, och Slovakien. Innebandyn har spritts över världen och i dag räknar International Floorball Federation (IFF) till att det finns cirka 40 ordinarie medlemmar och ytterligare 17 provisoriska (12).

Geografiska spridningsprocesser har varit föremål för omfattande debatt och forskning. Hur går det till när ekonomiska, kulturella, tekniska och sociala värden och produkter sprids över världen? Den senaste tidens intresse för frågor om glo-

Referenser

1. Gustafsson, C. mfl. Innebandy. 2011. s. 9-15.
2. Fasth, M. Innebandyboken. 1996. s. 7-8.
3. Solid, D. Spridning av idrott. 2007. s. 10. <http://www.uppsats.se/uppsats/f750d860cb>. 21 oktober 2013.
4. <http://www.innebandy.se/sv/StatistikHistorik/Innebandyn-i-siffror>. 21 oktober 2013.
5. http://windows3.salibandy.net/default.asp?kieli=826&id_sivu=205&alasisivu=205. Samt uppgifter från RF:s statistikavdelning. 21 oktober 2013.
6. Andersson, J. mfl. Klubben & kommunen. 1993. s.10-11; Solid, D. Spridning av idrott: s. 15.
7. Stor blandning – lika behandling. Arbetsmaterial 4R. <http://www.innebandy.se/Global/SIBF/Forbundsinfo/Utveckling/Idrottslyftet/Stor%20blandning%20lika%20behandling%204R.pdf>. 21 oktober 2013.
8. Von der Lippe, G. Idrett som kulturelle drama. 2001. s. 92-93.
9. <http://www.scb.se/Pages/TableAndChart.aspx?id=362587>. Uppgifter från RF:s statistikavdelning. 21 oktober 2013.
10. Räknet på specialidrottsförbund.
11. <http://www.rf.se/Forskning-ochfakta/ForskningFakta/Statistik/Jamstalldhet>. 21 oktober 2013.
12. http://www.floorball.org/default.asp?id_sivu=21&alasisivu=21&kieli=826. 21 oktober 2013.
13. Brown, L. A. Diffusion processes and location. 1968. s 9.
14. Bale, J. Sports geography. 1989; Solid, D. Spridning av idrott. s. 3-5, 13.

Kontakt

jens.ljunggren@historia.su.se

Finsk innebandysupporter.

balisering och transnationella relationer har ytterligare ökat intresset för dessa frågeställningar. För att spridning ska äga rum krävs för det första att det finns något att sprida. Därefter måste spridningen på något sätt förmedlas från en plats till en annan: transport- och kommunikationsmöjligheter har en avgörande betydelse. Till sist måste det finnas en mottagare beredd att ta till sig det som exporteras (13). På pappret är modellen enkel, men i praktiken är spridningsförloppen svår-analyserade. Sporters utbredning har följt både handels- och migrationsvägar liksom även administrativa och byråkratiska förbindelser. Men kommunikationskanaler förändras över tid och dessutom förmedlas olika värden (ekonomiska, kulturella, politiska, idrottsliga) på olika sätt. Mediala spridningsprocesser spelar förstas även en viktig roll.

Dennis Solid, som i en uppsats har

undersökt innebandyns spridningsförlopp, menar att det handlade om en "smittsam spridning". Detta bygger han på en teori om att geografisk spridning kan vara antingen smittsam eller hierarkisk (14). Det förstnämnda innebär att spridningen sker centrifugalt från ett centrum och utåt. Den senare innebär istället att fenomenet sprids från högre till lägre statusnivåer, vilka inte rumsligen måste angränsa till varandra. Med Sverige som centrum skulle sålunda sporten ha expanderat som ringar på vattenet.

Modellen stämmer, åtminstone delvis, men frågan är vilken räckvidd den har i både tid och rum. Ett potentiellt problem med begreppet "smittsam" är att det gränsar till det deskriptiva då det inte förklarar hur spridningen går till. Ytterst sett är spridning ett kulturellt fenomen, inte minst i fråga om sport. Kommunikationskanalerna har förstås en avgörande betydelse, men för att spridning ska komma till stånd måste det finnas aktörer beredda att sända och ta emot det som avsänds. När det gäller innebandyn finns det mycket kvar att undersöka på den punkten. Vad driver avsändaren? Varför anses det viktigt att sprida innebandyn till andra länder? Vad är det som aktiverar mottagaren? Vilka normer, förväntningar och strukturella omständigheter har i vart och ett av fallen skapat ett positivt eller negativt receptions-klimat? Vilken, om någon, effekt har innebandyn haft på mottagarländerna? Hur har spridningsvägarna sett ut? Via vilka kanaler har sporten förmedlats och vad har dessa betytt för sportens utbredning?

Gymnastik- och idrottshögskolan söker:

Två doktorander i idrottsvetenskap

Sista ansökningsdag 7 januari 2014. Läs på: www.gih.se/ledigaanstallningar

Gymnastik- och idrottshögskolan vid Stockholms Stadion 08-120 537 00 www.gih.se